Feudalismo garatuaren dinamika demografikoa eta beronen ondorioak

Antzinako Erregimeneko demografi-sistemak nekazaritzan oinarrituriko ekonomia tradizionalaren dinamika baldintzatzen zuen, hein batean behintzat: eragin horien ildo nagusiak azaltzen zaizkigu testu honetan, baina neomalthusiar interpretazio soiletan erori gabe: ereduaren gizarte-mugak ere argiki erakusten dizkigu egileak.

Produkzio modu feudalaren dinamikak Europako nekazaritza-ekonomiaren mendeetako gora-beheretan aurkitu zuen bere adierazpidea. Laboreen prezioei eta beste datu batzuei buruz dauden zerrendak ikusirik, Goi Erdi Aroaren gorengo maila XIV eta XV. mendeetako krisialdiarekin bukatu zela dirudi. Kolonizazio mugimendua eta hirien sorkuntza gertatu ziren Goi Erdi Aroaren gorengo maila horrekin batera. Aipatu dugun krisialdi horren ondoren XVI. mendeko salneurrien iraultza etorri zen, eta horrek, aldi berean, XVII. mendeko krisialdia eragin zuen. XVIII. mendeko gorakada izan zen garai berri batera eraman zuen lehena (...). Gorakaden eta krisialdien tartekatzea horren zergatiak hiru norabidetan bilatu behar dira (...):

1 .- Hazkunde garaia aurrera zihoan heinean, biztanleriaren eta ekonomiaren hazkundearen arteko erlazioak produkzio-indarren garapena eragiten zuen; hori, berriz, negatiboa bilakatzen zen denbora gutxira. Azeleratu egin zen biztanleriaren eta ekonomiaren gorakada, batak bestea azeleratu zuen, eta alderantziz, nolabait esateko. Ondoren, ekonomiaren hazkundea biztanleriarena baino motelagoa izaten zen; populazioa berandu egokitzen zitzaion ekonomiari, eta ez zuen beti egokitzerik lortzen. Ordura arte artzaintzarako erabili izaten ziren lur ez oso egokiak landu behar zituzten nekazariek. Jaitsi egiten zen ongarri-produkzioa. Desagerturik geratzen zen laboreen produkzioaren eta abeltzaintzaren arteko oreka, hau da, nekazaritzaren eta lurra emankorra bilakatzeko beharrezkoa zen abeltzaintzaren artekoa. Horrela hasi zen lurraren errendimendu beherakorren legea. Jaitsi egiten zen, baita ere, nekazaritzaren produktibitatea, behera egiten zuen *per capita* produktuak. Jabeek bizi-gutxiengotik gertu lantzen zituzten lur zati txiki kontaezinak agertzen ziren. Gosea agertzen zitzaien uztaldia txarra baldin bazen.

2.- Produkzio-indarren inguruko aldakuntzek etengabe aldatzen zituzten produkzio harremanak. Produkzio modu feudalaren ezaugarria zen produkzioaren eta jabekuntzaren arteko banaketaren ondorioz, klase feudalak beretzat lortzen zuen nekazaritza-produktuen kopuruak mendez mende behera egiten zuen. Ekonomiaren produkzio egiturako tentsioak areagotzen ziren

neurrian gehitzen ziren nekazaritzako produktuen salneurriak. Diruarekin egin behar ziren nekazarien ordainketek, berriz, ez zuten inolako aldaketarik izan. Esan daiteke errenta ordaindu behar zuen hedaduraren gorakadak konpentsatu egin zuela nolabait tasa feudalaren beherakada. Konpentsazio aukera hori desagertu egin zen lurralde berrien konkista bukatu zenean. Hori gertatzen zen kasu guztietan noblezia feudala errenta feudala igotzen ahalegintzen zen, errenta hori kobratzeko modua aldatuz: zamak eskatzen zituen jabegoaren eskualdatzea egiteagatik, lurrak bereganatzen zituen ondoren alokatzeko, erreserbak gehitzen zituen eta morroi lana erabiltzen zuen.

Nekazariak, horrela, presio bikoitzaren aurrean zeuden. Iraupen margena gero eta estuagoa zen, eta, aldi berean, handiagoa bilakatzen zen euren lurrez jabetzeko presioa. Ondorio bezala gose-krisialdi sail bat ekartzen zuen krisi-potentziala garatzen zen. Krisialdi mota hori uztekin zegoen erlazionaturik, uzten zikloaren adierazgarria zen, eta meteorologiaren gorabeherek baldintzatzen zuten (...). Gora-beheren eragin handia produkzioaren indarren garapen maila txikiaren ondorioa zen. (...) Hilkortasunari buruzko datuetan ikus daitezkeen eraginak kontuan hartuz gero, berriz, irudi desberdina ikusten dugu. Lehen postua ez da ziklo labur bati dagokiona, ziklo luze bati dagokiona baizik. Hornigaien krisialdiaren ondorioak larriagoak ziren nekazarien pobrezia mendeetako joeraren barruan aurreratuagoa zegoen neurrian eta presio feudala handiagoa zenean. Ziklo luzeak laburra menperatzen zuen, baina guztiz baldintzatu gabe. Mendeetako joeraren aldaketa hornigaien krisialdi sail batek eragiten zuen. Krisialdi horiek oso jarraituak ziren sarritan, eta sail guztiak ziklo luzea osatzen zuen.

Gose krisialdi horietan gertatzen zen biztanleen kopuruaren beherakadak sakondu egiten zuen gehiago nobleziaren diru-sarreren arazoa. Errenta ordaintzen zuten nekazariak hiltzen baldin baziren behera egiten zuen errenta feudalak. Baina ez zen errentaren osotasuna jaisten zen bakarra, tasa bera ere jaitsi egiten zen. Lurren eskaera jaitsi egiten zenean nekazariek baldintza hobeak lortzeko aukerak zituzten nobleziaren aurrean, eta nobleziak, ondorioz, ezin zien maila berean eutsi ateratze tasei. Beste sistema batzuk hartu behar zituen. Nobleziari agertzen zitzaizkion aukerak gerra, sarrerak indarraren bidez lortzeko, eta kargu publikoak lortzea ziren. Estatua ere murgiltzen da orain arazo horretan, baina Estatu horrek, Estatu feudala zenez, autonomia mugatua zuen benetako agintea zuen klasearen aurrean. Krisialdiak berarekin eraman zuen feudalismoaren oinarria zen ateratze sistema. Aurretik zuten diru-sarrera maila berreskuratzeko, eta sarritan handiagotzeko ahaleginak nekazaritza-ekonomiaren nukleoa erasotzen zuen. Gerrateen ondorioek eta gero eta zerga altuagoek hutsean uzten zuten nekazaritza-ekonomia horren birprodukzio aukera. Krisia gero eta larriagoa zen. Azkenean krisialdiaren bukaera ikusten baldin bazen, nekazaritza-ekonomiari bere oreka berreskuratzeko aukera ematen zioten indarrak agertzen zirelako zen. Biztanleen kopuruaren jaitsierarekin handiagotu egiten zen bakoitzak lantzeko zuen lur kopurua, eta horrek erraztu egiten zuen lanaren produktibitatearen gorakada. Hazkundeak markaturiko ziklo berria hasten zen horrela.

3.- Produkzio modu feudalaren ondorioz sorturiko eredu horretan garrantzi handiko lekua betetzen du populazioaren bilakaerak. Populazioaren garapen

horren arrazoiak –populazioaren eta baliabideen eta ateratze sistema feudalaren arteko erlazioa– ez dira kasu guztietan nahikoa izaten azalpen garbirik emateko. Populazioaren hazkundeak gorabeherak izaten zituen produkzio modu feudaletik kanpo zeuden arrazoiak zirela medio. Hiru ziren arrazoi horietako aipagarrienak: izurriteak, gerrateak eta Estatua, modernitatearen hasieran hartzen zuen modu ezaugarritsuan. (...) Hala ere, arrazoi horiek kasu askotan ez dira izaten produkzio feudalaren lege dinamikoen ondorioak. (...)

Arrazoi hauen ondorioa da Europako feudalismoak bere gorengo maila ezagutu zuen faseak birritan eten izatea eta denbora luzea iraun zuen krisialdia bilakatzea. Azken finean, neurri handian prozesu horren gora-beheren eta krisialdien erantzuleak izan ziren. Era horretan arrazoi horiek estabilizatu egiten zuten feudalismoaren produkzio modua. Oreka berria ezartzen zuten populazioaren eta baliabideen artean, eta klaseen arteko erlazioa markatzen zuten.

Peter Kriedte, Beranduko feudalismoa eta merkataritza-kapitala, 1980[1]

[1] [Testu honen iturria: ZZEE (1998): *Historia testu bidez*, Arabako Foru Aldundia - EHU, Gasteiz. Itzulpenaren arduradun den Iban Zalduaren baimenaz].